

Abdullah ACEHAN
Yenileşme Dönemi Türk Şiirinde Bir Mekân Olarak Meyhane

Acehan, A. (2018). Yenileşme Dönemi Türk Şiirinde Bir Mekân Olarak Meyhane.
Uluslararası Folklor Akademi Dergisi. Sayı: 3, 103 -.136

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 26.06.2018

Kabul / Accepted: 27.12.2018

Araştırma Makalesi/Research Article

YENİLEŞME DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİNDE BİR MEKÂN OLARAK MEYHANE

Abdullah ACEHAN*

Öz

İçkinin alınıp satıldığı içildiği mekân olarak meyhanenin tam olarak ne zaman ortaya çıktığı hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Fakat edebiyatımızdaki yeri aşığı yukarı bellidir. Özellikle klasik şiirimizde, hem mistik hem de dünyevi manasıyla yer almıştır. Tanzimat seneleri başlangıç dönemi olarak kabul edilen Yeni Türk edebiyatında ise özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde daha baskın olarak karşımıza çıkar. Kimine göre buluşma yeri, kimine göre eğlenme kimisine göre de kederlenme mekânıdır. Zaman çizgisine baktığımızda ise önceleri somut bir kavram olarak eserlerde yer alan meyhane, ilerleyen zamanda soyut olarak daha çok ifade edilir. Fakat eli kalem tutan herkes tarafından kabul edilen bir görüntüye sahip olmadığı gibi bazen de pek hoş gözle görülmeyen bir anlam ifade eder. Her şeye rağmen hayatın dolayısıyla edebiyatın bir parçası olmayı sürdürür.

Anahtar kelimeler: Edebiyat, meyhane, alkol, iletişim, buluşma.

* Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, aace1968@hotmail.com

HOUSING AS A MECHANISM IN TURKISH POETRY IN THE REVOLUTIONARY PERIOD

Abstract

There is no exact information as to when the fruit was taken as a place where the drink was bought and sold. But the place in our literature is more or less certain. Especially in our classical poetry, he took place with both mystical and secular. In the New Turkish Literature, which is considered as the beginning period of the Tanzimat periods, especially in the post-republic period, the opposition comes out more dominantly. According to some people, meeting place is a place of grief, according to whom it is entertainment. When we look at the timeline, the tavern with artifacts as a concrete concept is expressed more abstractly as it progresses. But it does not have a condition accepted by everyone who holds the pen, and sometimes it is not so pleasantly visible. Despite everything, life continues to be a part of literature.

Keywords: *Literature, tavern, alcohol, communication, meeting.*

Giriş

Tanpınar'ın dediği gibi zaman ve mekân insanla mevcuttur (Tanpınar, 2004: 29). Bundan dolayı mekân, insanoğlu var olduğu zaman diliminden beri mevcudiyetini sürdüren bir kavramdır. Mekân, insanın sosyal, politik, kültürel ve edebi varlığının niteliklerini etkiler. Mekân ve insan, birbiri içinde var olarak, birbirini yapıp çatarak var olurlar. *Ulysses*'e bakılarak şehrin kurulmasını isteyen Joyce, işte bu gerçeği anlatır. Mekân, insanın gözünden, kulağından, dokunmasından etkilenir. Başka bir söyleyişle; insan gördüğü için, dokunduğu, duyduğu için mekân vardır. Bayramlarda şehrin sokaklarına, evlerine gülümsemeyi ekleyen insandır; insan geçtiği için köprüler, baktığı için saat kuleleri, izlediği için tiyatrolar vardır (Narlı, 2007: 252). Varlığımızın dünyaya gelirken ilk ikametgâhı, anne karnıdır.¹ Anne rahminden sonraki mekânımız ise bedenimizdir. Bedeni ile mekân kavramıyla tanışan insan, büyük mekânlardan olan dünya ile de bir diğer yer kavramıyla karşılaşır. Dünya bir mekândır/yuvadır ve bu mekânda var olan bütün varlıklar, bir nevi yuva hüviyeti de taşıyan dünyada ikamet ederler. İnsanın dünyaya gönderilmeden önce başlayan mekânla olan ilişkisi, dünyaya adım atmasıyla devam eder. Destanlar devrinden bu zaman dilimine kadar devam eden bu birliktelik, farklı zamanlarda, farklı şekillerde devamlılığını sürdürmektedir.

Yaşanılan dünya bir bina ise gökyüzünü de onun çatısı olarak düşünülebilir. İlk çağlarda mağara ve ağaç kovuğu ile başlayan mekânlaşma süreci, bugünlerde rezidanslara kadar uzanmıştır. İnsanoğlu için mekân, zaman içinde yaşanılan bir yer olmanın ötesine geçer. Zamanı tutan bir yer olur. (Bachelard, 1996: 36). Mekânın insan üzerinde; insanın da mekân üzerinde izleri mevcuttur. Bu sebeple mekânın, başta insanoğlu olmak üzere bütün canlıların hayatlarını oluşturan zaman çizgisinin tutulduğu, harcandığı alandır. İnsanın hayatında bu kadar önemli bir yer işgal eden mekânın, açık ve kapalı olmak üzere iki çeşidi vardır.

¹ Birçok edebiyatçı için anne karnı bir nevi sığınma yeridir. Bu sebeptendir ki insanoğlu gerek uyurken gerekse korku sırasında anne karnındaki ilk şekline bürünür, bir nevi büzülür ve bir halka halini alır.

Yer kavramının bir göstergesi olan mekân, edebiyatın da bir parçasıdır.² Gayet doğal olarak edebiyatı meydana getiren sanatçıların da toplandıkları muhtelif yerler vardır. Matbaa ve gazete/dergi idarehaneleri, bu iş için ilk akla gelenlerdir. Genellikle aynı derginin yazar/çizer kadrosu, derginin basıldığı matbaa veya idarehanesinde, evlerinde, kahvehane vb. yerlerde bir araya gelerek, hem bu matbu ürün hakkında hem de edebî konularda sohbet ederler (Can, 2012: 23). Cumhuriyet'in ilanına kadar daha çok az önce isimleri sıralanan kapalı mekânlarda yapılan bu edebi toplantılar; Cumhuriyet'in ilanından sonra umûma açık yerlere doğru bir kayış sergiler. Bu kamuya açık olan mekânların başında eğlence yerleri gelir. Buna binaen başta İstanbul ve Ankara gibi şehir merkezlerinde pek çok sanatkârın kıraathane, bar, pastane, lokanta ve meyhanelerde toplanarak şiir ve edebiyata dair sohbet ettikleri bilinmektedir. Bunların haricinde bazı tanınmış kişilerin evleri de edebiyatçıları bir araya getiren önemli yerler arasındadır. Kalem sahibi kişiler genellikle buralarda tanışırlar ve edebi birikimlerini paylaşırlar. Hatta bazı dergilerin yayımlanma düşüncesi bile ilk defa buralarda ortaya atılmıştır.³

Bazı yerler, iş çıkışı veya hafta sonu gidilen bir buluşma yeridir.⁴ İstanbul başta olmak üzere Türkiye'nin birçok ilinin meşhur buluşma mekânlar vardır: Lebon gibi Baylan gibi Markiz gibi İstanbul Pastanesi gibi.⁵

² Edebiyat ve mekân kavramı üzerine bazı araştırmalar yapılmıştır: Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara-1996; Salah Bırsel, *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, Nisan Yayınları, İstanbul-1993; Salah Bırsel, *Kahveler Kitabı*, Sel Yayıncılık, İstanbul-2009 vb.

³ 1949 yılında yayımlanmaya başlayan *Yaprak* dergisinin kuruluş kararı, Şerafettin Mahmut Dikerdem'in Ankara Selanik Caddesi'ndeki evinde yapılan toplantıların birinde kararlaştırılır.

⁴ Bu buluşma için Şavkar Altınel'i örnek verebiliriz. Altınel, İngiltere'de yazı yazdığı derginin editörü ile böyle bir mekânda [barda] buluşur (Altınel, 2013: 96). Yayıncı Salim Şengil, telif ücretini ödeyeceği edebiyatçılara buluşma yeri olarak, meyhaneyi adres olarak gösterir (Aksoy, 2000: 125). Mekânlar, insanoğlu kadar fiktif olan varlıklar için de buluşma yeridir. Mesela şiir ve romanlarda yer alan kahramanlar, sinema, bar, cafe vb kapalı uzamlarda bir araya gelebilirler (Kıran, 2011:251).

⁵ Yahya Kemal Beyatlı, Mithat Cemal Kuntay, Ahmet Haşim, Orhan Seyfi Orhon Lebon Pastanesi'nin gediklileridir (Ortaç, 1966: 290). İkinci Yeni'nin şairi Edip Cansever ve arkadaşları, toplantı yeri olarak Elit Pastanesi'ni seçerler (Doğan, 2008: 101). Nurullah Ataç, arkadaşlarıyla birlikte Ankara Kızılay'daki Dörtüyl ağzına çok yakın bir yerde bulunan Flamingo Pastanesi'ne takılır. Dostlarıyla birlikte burada oturarak edebiyat sohbetleri yapar (Özlu, 2014: 209). Ünlü pastanelerden birisi de Baylan pastanesidir. Baylan denilince 1952-1954 arası edebiyat dünyasında olan "Maviciler" akla gelir. Maviciler için bu mekân buluşma yeridir. Baylan'ın bir de İstanbul şubesi vardır. Amavutluk'tan yeni gelmiş Philippe Lenas tarafından Loryan adıyla 1923 yılında Beyoğlu'nda açılır. İki yıl sonra Karaköy şubesi hizmete girer. Loryan, 1993'ten itibaren özellikle edebiyatçıların uğrağı bir mekân haline gelir. O yıllarda 'Vatandaş Türkçe Konuş' kampanyası sırasında sanat tarihçisi Burhan Toprak'ın önerisiyle adı; Çağatay Türkçesi'nde 'mükemmellik' anlamına gelen 'Baylan' ile değiştirilir (Durbaş, 2007: 45). 1950'li yıllarda İstanbul'daki Baylan'ın masaları üzerinde elden ele en çok dolaşan kitaplar, Lautreamont'un *Maldoror'un Şarkıları* ile Andre Breton'un *Antologie de l'humour noir*'dir (Özlu, 2014:107). Baylan'ın müdavimleri şunlardır: Adnan Özyalçınar, Atilla İlhan, Ahmet Oktay, Arif Damar, Behçet Necatigil,

Zaman zaman pasta / kurabiye kokan bu mekânların yanına çay ve sigara dumanı barındıran İkbâl, Küllük, Çınaraltı, Marmara gibi kahveler gelir.⁶ Bu kahveler daha çok alaturka bir hüviyete sahipken; Nisuzaz, Ankara, Lebon ve Markiz gibi pastaneler daha alafranga bir havaya sahiptirler.⁷ Kahvehaneler edebiyat dünyasında önemli bir yer işgal eder. 1936 yılında Konya Lisesi'nden mezun olduktan sonra tahsil için İstanbul'a gelen Tarık Buğra; sırasıyla Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerine kaydolur. Fakat bu üç fakülteden diploma alamayan Buğra, Küllük Kahvesi'nden mezun olur (Güçlü, 2008: 50). Öyle ki Sabri Altınel, kendisi itiraf eder şiirlerini kahvelerde yazdığını:

Cemal Süreya, Demir Özlü, Doğan Hızlan, Edip Cansever, Erdal Öz, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ferit Edgü, Fethi Naci, Oktay Akbal, Haldun Taner, Orhan Kemal, Peyami Safa, Ülkü Tamer, Sevim Burak. Ankara'daki bir diğer buluşma noktası İstanbul Pastanesi'dir. Ulus Meydanı'ndaki pastaneye, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, Sadri Ertem, Yaşar Nabi, Nurullah Ataç, Ahmet Kutsi Tecer takılır (Can, 2012: 26). İstanbul Pastanesi, Hisarcılar'a, *Varlık* ve *Ağaç* dergilerine de hizmet verir. Ankara'da edebiyat dünyasının müdavimi olduğu Özen ve Kutlu isminde iki tane daha pastane vardır.

⁶ Beyazıt'taki Küllük Kahvesi, "Muallimler Bahçesi" ve "Akademi" diye de bilinir (Can, 2012: 25). Aslında Küllük, 1940 senesi Eylül ayında bir sayı çıkıp kapanan bir derginin adıdır (Birsnel, 1976: 58; Can, 2012: 25). Küllük, özellikle Darülfünun'un tasfiyesinden sonra gelişir. Sıtkı Akozan'ın daha sonra kitap olarak da yayımlanan "Küllükname" adlı bir manzumesi de vardır. Küllük'ün hemen peşi sıra Çınaraltı gelir. 1960 senesinden itibaren Marmara kendisini gösterir:

"Ankara'dan, İzmir'den, yurt dışından herhangi bir sebeple İstanbul'a gelen bir bilim insanı, politikacı, gazeteci, romancı, şair Marmara kahvesinde sohbet olduğunu bilir, dostlarını görmek, yurttan ve dünyada neler olup bittiğini anlamak için mutlaka oraya uğramaya çalışırdı. Müdavimleri arasında dindarlar, ateistler, milliyetçiler, batıcılar, demokratlar, komünistler faşistler aynı masada oturur, rahatça tartışılırdı." (Niyazi, 2001: 13).

Marmara Kahvesi'nin akademik bir hüviyeti vardır. Markiz ise seçkin bir mekândır. Belle epoque duvar çinileri vardır. Kibar bir tenhalığı, Levanten atmosferi, gümüş çatal bıçakları, fayans tabakları ve Bay Avedis'in güngörmüş bir üslubu vardır (Taner, 2016: 19). Yakın zaman içinde vefat eden Mehmet Niyazi'nin yazmış olduğu *Deliler ve Dâhiler* kitabı da Marmara Kahvesi'ni anlatır. Bu kahvede yaşayan oranın havasını teneffüs eden kişilerin hayatı anlatılır bu eserde. "Ne kadar katkı yapılırsa yapılınsa asla dolmak bilmeyen bir ummanı andıran Marmara, bin bir memedin ülke çocuklarına süt verir fakat gene de boşalmak bilmez." (Elgin, 2006: 93; Türinay, 2006: 116/120). Marmara kahvesinin epey geniş bir kadrosu vardır. Hepsini buraya alma ihtimalimiz olmadığı için bir kısım isimler şunlardır: Erol Güngör, Hilmi Oflaz, Sezai Karakoç, Mehmet Çavuşoğlu, Üstün İnanç, Mahir İz, Mehmet Şevket Eygi, Nihal Atsız, Necip Fazıl, İsmet Zeki Eyüboğlu, Nevzat Kösoğlu, Cemal Anadol, Dündar Taşer vb. Marmara Kahvesi hakkında yapılmış başka bir çalışma da Cem Sökmen'e ait olan *Marmara Kiraathanesi*'dir. Mehmet H. Doğan'a göre bu kahvelerin toplumcu-gerçekçi şiirin oluşumunda da payları vardır:

"M. Niyazi Akıncıoğlu, hukuk öğrenimi için İstanbul'a geldiğinde, Beyazıt çevresindeki kahvelerde toplanan bir şair grubunun ortasına düşer; genç, yaşlı, yeni şairlerle tanışır. O yıllarda şiir yazarları arasında neredeyse ortak kullanılır hale gelmiş olan savaş karşıtlığı, yaşama sevinci, umut, insana güven, özgürlük, kent-kır çelişkisi, yoksul insanların yaşamı gibi izlekler, onun şiirine de egemen olur. Birer şiir okuluna dönüşmüş olan kahvehanelerde (Küllük, Marmara vb.) şiir tartışmaları yapılır, dergiler tasarlanır, akımlar oluşur. Ortak bir etkileşim içinde 40'lı yılların şiiri doğmaktadır. Daha sonra Toplumcu-Gerçekçi Şiir diye nitelendirilecektir bu şiir." (Doğan, 2001: 82).

⁷ Nisuzaz Pastanesi, cumartesi günü sanki bir edebiyat matinesine şahitlik eder. Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Sabri Esat Siyavuşgil, Yahya Kemal Beyatlı, Vehbi Eralp, Ahmet Hamdi Tanpınar buranın müdavimlerindedir. Nisuzaz'da edebi sohbetlerin büyük bir kısmını şiir oluşturur (Birsnel, 1993: 92). Nisuzaz'ın yakınlarında yer alan Ankara Pastanesi ise önceleri Petrograd ismiyle hizmet vermiştir. Nurullah Ataç, Necip Fazıl, Fikret Adil, Sadri Ertem ve Kazım Sevinç Altınçağ gibi edebiyatçılar sık gelenlerdendir (Can, 2012: 25).

Şiirlerimi kahvelerde yazdım

Kırk para, para yoktu cebimde

Onuncu kahveyi içiyordu emekli Rüstem Bey

Mehmet efendi gazete okuyordu

Tavla şakırtıları, hüpürdetmeler

Tartışmalar dedikodu (Hızlan, 2010a: 33 / Behramoğlu, 2007: 109).

Yakın dönem içinde meşhur olan kahvelerden birisi de Kuzguncuk'taki Sahil Kahvesi'dir. Burası, şimdilerde hayatta olan birçok edebiyatçının buluşma noktasıdır:

“Can Yücel ile son kez, sanıyorum ki en çok iki yıl önce (1997), sabahın erken bir saatinde Kuzguncuk'taki kahvede buluştuk. Tek başına oturduğu masada, okumakta olduğu gazetelerden bir maket bıçağıyla bir şeyler kesiyor, bir yandan da (suyla epeyce yumuşatılmış) viskisinden yudumlar alıyordu. Kafası her zamanki gibi siyasetin, edebiyatın sorunlarıyla, her iki alanın en güncel konularıyla tıka basaydı.” (Behramoğlu, 2007: 128).

Kantinler, kahvehaneye geçişte önemli bir konuma sahiptir.⁸ İstanbul Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi kantinleri buna güzel birer örnek teşkil ederler. Bu kantinlerde başlayan edebiyat ve sanat sohbetleri, ilerleyen saatlerde derslerin de bitmesiyle Sahaflar Çarşısı girişindeki İkbal, Çınaraltı, Küllük ile Şehzade'deki Zeynep Hanım Konağı yakınlarındaki kahvelere taşınır (Taner, 2016: 51/111).⁹ İkbal, Nuruosmaniye'deki kiraathanedir ve hemen hemen bütün şöhretlerin bir araya geldiği meşhur bir mahfildir. Daha çok kış aylarının gözdesi olan İkbal Kiraathanesi, Tanpınar'ın Ahmet Haşim ile tanıştığı yerdir:

⁸ Kantinler gündüzlerin merkezidir, vakit öğle sonuna doğru kayınca kantinin yerini kahveler alır:

“Kantinde sırf edebiyat sorunlarıyla, yazarlar üzerinde tartışılıyordu. Herkes okuyor okuduklarını arkadaşlarına aktarıyordu. Rus klasikleri baştan sona okundu. Çınaraltı'na Akşit Göktürk ile Turan Oflazoğlu da geliyordu. Onat (Kutlar) oluşan edebiyat bilincinin merkezlerinden biriydi.” (Özlü, 2014: 180).

⁹ Ahmet İhsan Tokgöz o çok değerli Matbuat Hatıralarım isimli eserinde, böyle bir kahveden bahseder. Sucu Kosti tarafından işletilen bu kahvehane, o dönemde yazı yamaya ve bastırmaya hevesli gençlerin, ünlü yazarların uğrağı diğer kitapçı dükkanlarından içeri girmeye cesaret edemeyenlerin toplandığı bir yerdir. Ahmet Rasim, Mahmut Sadık ve Ahmet İhsan bu Kosti'nin kahvesinin müdavimlerindendir (Tokgöz, 2012: 41).

“Nuruosmaniye’deki kahveyi bilir misiniz? İkbâl Kırâathanesi? Orası, fikir, sanat, edebiyat adamlarımızın kışlık kulübü idi: Falih Rifkî Atay’dan Tahir Nahid hocaya kadar, yeni, eski bütün şöhretleri orada bulurdunuz. Orda toplanırdık, orada konuşurduk” (Ortaç, 1963: 162).¹⁰

Bu durum sadece bize özgü bir olay değildir. Başka ülkeler için de aynı durum geçerlidir. Mesela Artur Adamov, Paris yıllarında Dome kahvesinin müdavimidir:

“1927 yılıdır. On dokuz yaşında Adamov. Montparnasse, Dome Kahvesi ve Artaud. Sigara dumanıyla dolu, masalarda akla gelebilecek her dilden gazetelerin yayıldığı, sütlü kahve fincanlarının sesiyle çınlayan, gerçek asalaklar, gerçek sanatçılar, sahte sanatçılarla dolu, söylevlerin-şiir, resim, politika üzerine-verildiği bir yerdir bu kahve.” (Özlü, 2014: 40).¹¹

Paris’in tanınmış kahvelerden birisi de Quartine Latin’de bulunan Vachette kahvesidir. O zamanın edebiyatçıları Jean Moreas gibi meşhurlar ile hemhal olmak için buraya gelirler (Hisar, 2009: 99). Mesela Moreas, Vachette’ye gelen edebiyat meraklılarına bir nevi konferans vererek onların yetişmelerine yardımcı olur:

“Belki cetlerin adetlerinden ayrılmayarak, hayatını bir nevi agorada geçirmek ihtiyacıyla, Vachette kahvesinin muhitini sabahtan gece saatlerine kadar, ömrünün çerçevesi haline koyan Jean Moreas’ın en sevdiği şey, kahvehanede bir köşeye oturup etrafına edebiyatçılar toplanınca, onlara adeta konferans verir gibi uzun uzun edebiyattan ve şiirden bahsetmek, sözlerinin hiç kesilmeden dinlendiğini görmektir. O zamanlar susmayı bilmezdi. Ekseriyetle üst perdeden konuşur, daima vecize irat eder, fetva verir gibi söyler, sözlerinde bir katıyet ifadesi bulunmasını severmiş. Vachette kahvesinin garsonu Isidore, Jean Moreas’ın ötekilere berikilere şakadan söylemeyi adet ettiği bu mısraları duyarak, kendisi de onu tanzire kalkışmış.

¹⁰ Tanpınar’ın bu mekânda (İkbâl) bulunduğu bir diğer kişi de Hasan Ali Yücel’dir (Eronat, 1997: 44). Bu kahvehaneler içinde en eski olanı İkbâl Kırâathanesi’dir. Ankara Caddesi üzerinde bulunan Meserret Kırâathanesi de aynen İkbâl gibidir.

¹¹ Avrupa’daki bu kahveler, edebiyat ve sanat dünyası için çok önemlidir. Çünkü Tristan Tazara, Dadaizm’i Zürih’teki Odeon Kahvesi’nde ortaya atar:

“Dadaizm, dünyanın, insanların yıkılışından umutsuzluğa düşmüş, hiçbir şeyin sağlam ve sürekli olduğuna inanmayan kimselerin ruhsal durumunun sonucuydu. Tristan Tazara, iki hecesinin anlamsızlığı yüzünden dostlarını coşturan bu sözcüğü 1916 yılında Zürih’teki bir kahvede(Odeon Kahvesi) ortaya atmıştı.” (Özlü, 2014: 45).

İşte böyle müşterilerinden başka garsonlarının bile nazım meraklısı oldukları; muharrirlerin, sanatkârların gece gündüz içinde dolup taştıkları, senelerden beri edebiyat mubâhaselerine ve tarihine girmiş olan bu Vachette kahvesinin, günün birinde kapanması Paris'te adeta bir hadise olmuştu.” (Hisar, 2009: 100).

Edebiyatçıların buluşma yeri olarak kiraathane, kahvehane ve pastane dışında birlikte oldukları, yemek yedikleri hatta akşam vakti ise hafif de olsa alkol aldıkları yerlerden biri de lokantalarıdır. Bu lokantalar denilince ilk akla gelen yerler İstanbul'daki Nil, Deniz ve Ankara'daki Karadeniz lokantalarıdır (Birsnel, 1976:180). İstanbul gibi Ankara'da da Yenişehir'deki Sakarya Caddesi üzerinde Nil Lokantası mevcuttur (Aksoy, 2000: 39).

Birahane ise buluşma için pek revaçta olmayan bir mekândır. Fakat buna rağmen hâlâ hayatını devam ettirmektedir. Doğan Hızlan, bugün yaşama kavgası veren, daha çok bireyselliği ve hüznü temsil eden bu yerleri şu sözlerle tasvir ediyor:

“Birahane ise, genel anlamda alt sınıfın eskârını dağıtacağı, arkadaşlarıyla dertleşeceği, yeni arkadaşlıklar kuracağı, üzüntüsünü gidecek yerde dertlenilen bir mekân. Ucuza içki içilecek, yerleşik deyimiyle kafa bulunacak, belli bir sınıfı, ağırlıklı olarak belki proletaryayı veya o tabakanın insanlarını, belki varoшта yaşayanları sinesinde toplayan bir yer. Kapıdan baktığınızda oradakilerin yüz ifadesi hüznüldür. Zaten bizler neşelenmek için değil, kepenklerimizi kapatıp içeri dönmek için içeriz. Neşe getirmez bize alkol. İşte birahane orada bulunan insandan da dertli bir yerdir. Sizden önce orada derdine derman bulmaya gelmiş insanların, oraya sirayet etmiş kasveti size de tesir edecektir. Bir zamanlar bira reklamlarıyla birahaneler çoğalmıştı, hatta kahvelerin yerini almıştı. Değişen yaşam biçimini de simgeliyor birahane. Hepimiz burayı tanıyoruz, hepimizin zihninde bir tanımı ve yorumu var. Meyhanelerin bireyselliğine karşı birahaneler toplu içme yerleridir. Üstelik konfor da yoktur. Ayaküstü içip gideceksiniz daha doğrusu meyhanedeki veya diğer içki sofralarındaki gibi teferruatlı masalar yoktur, ona gerek de yoktur. Yani ne içkinin tadını çıkaracaksınız ne sarhoşluğun keyfini. İkisini de yarım yapıp eskâr dağıttığınızı sanıp evinize döneceksiniz.” (Hızlan, 2010: 162).

Buluşma yeri olarak bazen evin odası da kahvehane, pastane, lokanta hatta bar kadar iş görür:

“1957’de doğrudan doğruya felsefeci olan Selahattin Hilav’ın yurda dönüşü, o genç yazarlar çevresi için yeni bir kan dolaşımı yaratmıştı. Fatih’te, bizim evin bana verilmiş küçük odasında; Selahattin Hilav’ın Çarşamba’da babadan kalma evinde; Önay Sözer’in Çarşıkapı’daki odasında; Asım Bezirci’nin Yavuz Selim’deki küçük evindeki toplantılar” (Özlu, 2014: 22).

Meyhane ise bu sıraladığımız mekânlar içinde farklı bir boyutta konumlanır. Herhalde alkolün icadıyla meyhanenin ortaya çıkma zamanı birbirine çok yakın olmalıdır. Edebiyat dünyası için kahvehane gibi, pastane gibi, lokanta gibi önemli bir buluşma ve görüşme yeridir meyhane. Tanpınar bile çevresindeki kadınlar hakkında bilgi verirken bazıları için *“boğaz meyhaneleri gibi derin”* ifadesini kullanır (Elçi, 2014: 35). Salah Birsnel, yakın dostları olan Naim Tiralı, Tarık Dursun, Muzaffer Aşkın, Behçet Necatigil ile Taksim’de ismini vermediği bir meyhanede buluşur (1973). Bu görüşmelerde, geçmiş kadar şimdiki zamanın güncel olaylarından da bahsederler. Tabi ki konuşulan meseleler içinde edebiyat, ilk sırada gelir (Birsnel, 1976: 67). Meyhane, edebiyatçı için sadece bir mekân hüviyetinde değildir. Bachelard’ın da ifade ettiği gibi bu mekân, onun hayatının ve eserlerinin çözümlemesi üzerinde çok etkilidir. Meyhane, bazı kalem ehlinin hayatı için, önemli ipuçları içeren bir mekândır.¹² İşte bundan dolayı mekân çözümlemesi, hem edebiyatçı hem de onun eseri için ayrı bir önem arz etmektedir.

Meyhâne:

İçki içilen ve satılan yerlere meyhane denir (Devellioğlu, 1996:638). Meykede, harâbât ve humhane gibi isimleri de vardır. Kapalı mekânlar grubuna dâhil olan ve görülen / elle tutulan bir mekân olarak meyhane, aynen ikamet edilen diğer binalar gibi kendine has çizgileri olan, geometrik şekillerden mürekkep bir yapıdır (Bachelard, 1996: 73). Meyhaneler, şehir hayatı içinde yer alır ve yer tasnifleri içinde *“düzenlenmiş yerler”* gurubuna

¹² Özel yaşantımızla ilgili mekânların dizgisel, ruhsal çözümlemesine *“mekân çözümlemesi”* denir (Bachelard, 1996: 36).

dâhildir (Narlı, 2007: 14). Şehir mekânlarından birisi olmasına rağmen, modern şehrin içindeki mezarlık, hapishane, psikiyatri klinikleriyle birlikte “öteki mekânlar” kategorisindedir:

“İnsanlar eve girebilir, sokakta gezebilir, kahvelere, parklara gidebilir ama herkes meyhaneye gidemez. Bundan dolayı “öteki” mekânlardandır. Ortak ve meşru bir imaj taşımazlar. Meyhane ve benzeri yerler, şehir hayatının içindeki meşru görünen durumlarına rağmen, meyhane gibi alkollü bir lokantadan farklı görünen ve belli ölçülerde yadsınan mekânlardır. Bundan dolayı bu türden mekânların belirli yerlerde toplanması, şu veya bu oranda tecrit etme düşüncesinin yansımasıdır. Meyhaneye giren insan girmeden önceki insandan farklıdır. Mutasavvıf, aşk şarabını yudumladıkça; kadehi dudağına değdikçe sevgiliye yaklaşır ve aklın, hesapların ve benliğin cenderesinden kurtulmaya başlar. Rind içtikçe, dünyanın küçüldüğünü, insanın bir âb-ı hayâle doğru kaydığını duyar. Modern insanın meyhanesi ise, katılaştan, yapaylaşan ve nesneleşen hayatın buharlaştığı yerdir.” (Narlı, 2007: 258).

Genellikle meyhane, halk içinde orta tabaka ve daha alt kesim için bir anlam ifade eder. Üst gelir grubuna dâhil olanların az bir kesimi tarafından tercih edilen bir yerdir. Bu orta / alt tabaka mensubu olan bireylerin bir kısmı için alkol, hayatın vazgeçilemeyen zevklerinden ve sığınaklarından. Bundan dolayı meyhane, küçük adamın şehirdeki/kasabadaki en önemli mekânlarından. Çünkü bu küçük insanlar, fabrikalarda çalışırlar, meyhanede dertleşip kederlerini kısa süreliğine de olsa unuturlar. Meyhane demek onlar için biraz eğlence ama daha çok hüznü demektir. Meyhaneler, her şeyin daha açık, daha yalın ve insanca yaşandığı yerlerdir. Bu sebeple meyhanedeki kişi ile mekân arasında tarihsel değil yaşamsal bir bağ mevcuttur (Yavuz, 2013:148). Acı zeytinyağı kokan, üzerine yanmış yağ kokusu sinmiş, sigara dumanın bulut tabakası halinde olduğu yerlerdir (Andı, 2010: 211; Behramoğlu, 2007: 99). Meyhaneler, kamusal alanlardır. Fakat kamusal alan olmasına rağmen halkın gözünde pek de öyle görünmez.

Yahya Kemal’in;

Meyhane böyledir bir içen dâimâ içer

Mahfice başlayan giderek bî-riya içer.

beytinde ifade ettiği gibi başlangıçta gizli saklı gelinen mekân zaman

içinde aleni olarak hem de hiç çekinmeden gidilen bir yer halini alır. Çünkü hem din hem töre gereği bu mekân, yürürlükteki ahlakın ya da aklın doğru bulmadığı, tasvip etmediği bir yerdir. Kimine göre insan ruhunu rahatlatan, kimine göre kasvetli bir havası vardır.¹³ Aynen Yunus Emre’de olduğu gibi Mehmet Akif Ersoy için de meyhane toplumsal değerler açısından negatif bir anlam ifade eder (Saraç, 2000:145). Olumsuz bir mekândır. Öyle tasvir eder Mehmet Akif:

*“Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim,
Bitince bir sıra ev, sonra bir de vîrâne,
Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhâne;
Basık tavanlı, karanlık, sefil bir dükkân;
İçinde bir masa, yahut civar tabutluktan
Atılma çok ölü görmüş acıklı bir teneşir!
Yanında hurdası çıkmış bir eski püskü sedir
Sakat, bacaksız on, on beş hasırlı iskemle
Kırık dökük şişeler, bir de çinko tepsiyle,
Beş on kadeh, iki üç testi...Sonra tezgahlık”* (Ersoy, 1984: 39).¹⁴

Halkın bir kısmının mesafeli durduğu, Agora Meyhanesi, Degüstasyon, Çiçek Pasajı bu yerlerden bazıları, şiirlere, şarkılara yazdırır adlarını:

¹³ Meyhanenin toplum yapımız içinde pek de hoş görülmeven bir durumu vardır. Bazı kimseler bu mekânları, bitirimhane veya düşkün kimselerin buldukları yerler olarak görür. Bir dönemin ünlü tiyatro sanatçısı Cahide Sonku, hayatının son dönemlerinde ucuz meyhane köşelerini tercih eder hale gelir. Hatta onun için “alkolik kadın” ifadesi kullanır. Cahide Sonku, bir mülakatında küçük insanlarla burada mutlu olduğunu beyan eder. Zamanında sözü emir kabul edilen Sonku, Beyoğlu’nun arka sokaklarındaki salaş meyhanelerde borç para ile içki satın alacak duruma düşer (Özgüç, 2003:21/73). Cahide Sonku, (SİYAD) Sinema Yazarları Derneği tarafından kendisine verilmesi uygun görülen ödülünü dernek başkanı Atilla Dorsay’ın elinden Açık Hava Tiyatrosu’nda alması gerekirken, Beyoğlu’ndaki Körfez meyhanesinde alır (1979).

¹⁴ Mehmet Akif için buralar, yuva yıkan, ocak söndüren yerlerdir:

*“Gelir feryâtlar ebkem duran her seng-zârından
Yıkılmış hânümanlar sanki çıkmış da mezârından
Dehân-ı hasret açmış rahnedâr olmuş cidârından
Çöker bir dūd-u mâtem yükselir gūyâ gubârından
Giren bir kere nâdimdir hayât-ı müsteârandan”* (Ersoy, 1984: 38).

Cânân ki Degüstasyon'a gelmez

*Balıkpazarı'na hiç gelmez.*¹⁵

Meyhane denilince Ankara'da Posta Caddesi'ndekiler; İstanbul'da Sarıyer Samatya'daki Safa, Galata¹⁶, Rıhtım Caddesi, Karaköy ve Kumkapı'daki muhtelif meyhaneler ile Çiçek Pasajı, ilk akla gelenlerdir:

“Çiçek Pasajı, sadece Beyoğlu'nun değil, belki dünyanın en civcivli meyhanesi idi. Her Tanrı'nın günü bu pasaj sabahın yedisinden gecenin yarısına kadar her çeşit insanla dolar taşardı. Yirmi kadar meyhanenin içi, fiçuların masa olarak kullanıldığı kaldırımları, pasajın ortasındaki boşluk, Balık Pazarı ve Beyoğlu kapılarına sıralanmış seyyar karidesçi, kokoreççi ve midyeciler günün hiçbir saatinde müşterisiz kalmazdı. Müşterilerin hepsi birbirinden renkli, canlı ve çelişkendi. İflahbulmaz esrarkeşle snop aydın, sırtık turistle karamsar sanatçı, ipini koparmış aylakla çiçeği burnunda asistan, dejenere mirasyedi ile ağır işçi, burada dirsek dirseğe kafa cilalarlardı. Şurada Sulukule triosu, gırnata, keman ve darbuka ile çiftetellilerin en oynağını çalar ve on beş yaşında kirli ayaklı ama Rodin'i çıldırtacak endamlı bir çingene kızı masaların üstünde göbek atarken, beride tansiyoncu madam yaşlı müşterilerine ayakta sağlık kontrolü yapar, aldığı sonuca göre Entelektüel Cavit'e 'Beye tuzlu meze vermeyeceksin diye' direktifler verir, votkalı bira ikmalini tamamlayıp yurt ve dünya sorunlarını çözümlenecek kıvamı bulmuş bir gevezenin değerli diskuru, son lig maçının teknik tahlilini yapan iki fanatik kulüpçünün tartışması ve seyyar bademcilerle cevizcilerin gürültüsünde güme giderdi”. (Taner, 2016: 185).

Genellikle edebiyatçılar, büyük ve geniş meyhaneler yerine- belki de maddi imkansızlıklarından dolayı- daha çok nohut kadar küçük yerleri tercih ederler:

“İçkiler ve mezeler semtlere göre değişiyor. Lüks meyhanelerde ıstakoz tabağı kurulmuşken, koltuk meyhanesinde Arnavut ciğeriyle yetiniliyor, hadi yanına fasulye piyazı, her semtin töresinde, imkanlarında

¹⁵ Ahmet Haşim'in, “Cânân ki gündüzleri gelmez / Akşam görünür havz üzerinde” mısralarına Orhan Veli'nin yaptığı yansılama veya nazire.

¹⁶ İstanbul fethedilmeden önce Galata'da meyhaneler vardır. İstanbul'un fethinden sonra Cenevizlilerle bir anlaşma imzalanır. Bu anlaşma sayesinde, hâlâ ismini kullanmakta olduğumuz Galata şehri eskisi gibi yani meyhaneleri ile yaşamaya devam eder (Beyatlı, 2015: 284).

başkalıklar, yeni yeni lezzetler ortaya çıkıyor.” (İleri, 2005: 259).

Ece Ayhan’ın hem İkinci Yeni’den hem de sosyal hayattan sıkı dostu olan Edip Cansever, maddi durumu iyi biridir. Zaman zaman bu ikili, meyhaneye giderler. Gittikleri meyhaneler, Edip Cansever’den ziyade Ece Ayhan’ın maddi durumuna uygundur. Bu sebeple Edip Cansever’in tercihlerinde ilk sırayı salaş meyhaneler alır. Zaten hesabı de genellikle Edip Cansever öder. Cansever, o kadar arkadaşlarının maddi durumlarına dikkat eder ki onlarla salaş meyhanede içtikten sonra onlardan ayrılıp, daha lüks olan Bebek Oteli’nin barına giderek orada içmeye devam eder (Ayhan, 1995: 65). Onun, Bebek Oteli’nin barındaki kadeh arkadaşları arasında, Atal Behramoğlu, Cemal Süreyya ve Turgut Uyar gibi ehl-i kalemler vardır (Behramoğlu, 2007: 133).¹⁷

Orhan Veli’nin hayatında meyhanenin önemli bir yeri vardır. *Yaprak* dergisini çıkarmaya başladığı günlerde (1949), Kürdün Meyhanesi’ne takılır. Maalesef o günlerde içtiği içkinin, yediği mezenin parasını ödeyecek durumu yoktur:

“O sıralar Kürt’le aramız açık olduğundan sonra veririz diyemiyoruz. İkimizin de sınırları gergin. İşin içinden nasıl çıkacağımızı düşünüyoruz. Paralı dostlardan da gelen giden yok. Mütercim Galip geldi bir ara, ama onda da para suyunu çekmiş. Bizden bir şarap içti para bulmaya gitti. Hesap durmadan kabarıyordu. ‘Şu bizim hesabı gör yavaş yavaş’ diyemiyorduk. Orhan’ın Melih’e, Cevdet’e, benim Basın-Yayın’a telefonlarımız da boşa çıktı. Zaman ilerliyordu. Sınırlarımız gerilmiş yay gibiydi. Garsonlar durumu sezmiş gibi bardaklarımızı isteksizce dolduruyorlardı. Umarsız meyhane kapanıncaya kadar kalacak, bir yardım eli bekleyecektir. Kimden bilinmez.” (Aksoy, 2000: 48).

Meyhaneler, bir kısım kalem sahibi için bir nevi terapi merkezi görevini de ifâ eder. Buraya gelen şair veya yazar, gerilim veya yorgunluğundan kurtulmuş bir şekilde ayrılır:

¹⁷ Bu barlar sadece edebiyat dünyasından sanatçıların buluşma yerleri değildir. Başka meslek grupları için de bir nevi buluşma mekânı görevini yerine getirirler:

“Türkiye’nin stratejik konumu ve tarafsızlığı nedeniyle İstanbul, İkinci Dünya Savaşı’nda casusluk ve entrika arenası haline gelmişti. İki tarafın ajanları burada aynı otellerde, aynı barlarda yan yana masalarda oturarak birbirlerine kulak misafiri oluyorlardı. Özellikle Tokatlayan Oteli’nin barı bu gibi yerlerin başında geliyordu. Bar casusların uğrak yeri olmuştu. Casuslar sanki birbirlerinin farkında değilmiş gibi oturup içkilerini içiyorlar, aslında öbür masada konuşulanların kelimesini kaçırmamaya özen gösteriyorlardı” (Devrim, 2000: 184).

“Efkârlı bir günümüzde bu pasajın (Çiçek Pasajı) Balıkpazarı girişinden dalıp itekaka yahut itile kakıla, rastladığımız tanıdık tanımadık dostlara selam vere vere, önümüze çıkan yivışık sarhoşları vücut çalımı ile geçe geçe, ek dolaş olan satıcılara dert anlata anlata bu insan denizinden ilerledikçe biraz önce sizi burgulayan dertlerden, güncel sorunlardan, kişisel sürtüşme ve gocunma tortularından arındığımızı, hatta biraz önce niye burulduğunuzu artık anımsamaz olduğunuzu hayretle görürdünüz. Orada, bu insan denizinin içinde, bir insan zerresi olurdunuz. Kendi kafanıza ve kuruntunuzda yarattığımız egosantrik kişiliğinizden burada kurtulur, çevre ile kaynaşp daha sağlıklı bir ilintiye girerdiniz. Bu kürü eskiden sık sık yapardım.” (Taner, 2016: 186).

Meyhanenin bu türden [rahatlama, eğlenme, toplanma yeri] birkaç özelliğinin daha olduğunu bilen Haldun Taner, Edebiyatçılar Birliği’ne başkan seçilince, bu işlevleri görececek bir yerin eksikliğini hisseder. Zamanın edebiyatçılarının birlikte oturup eğlenebilecekleri, eğlenirken de fikir alışverişinde bulunabilecekleri, his ve fikir dünyalarını birbirlerine ifade edecekleri bir mekân tasavvur eder. Bu düşünceden hareketle hemen işe koyulur ve Beyoğlu’ndaki Çiçek Pasajı’nın hemen yanında, Edebiyatçılar Birliği’ne ait meyhane/lokal tarzında bir yer düzenler:

“Edebiyatçılar Birliği’ne başkan seçildiğim zaman, ilk iş olarak lokalsizliğe son vermek için arkadaşım Aziz Nesin ve Fethi Naci ile büyük çapta Açıkhava matinerleri düzenledik. Elde edilen hasılatla kiralık yer aramaya başladık. Bu hanın ikinci katında tam Beyoğlu girişi kapının üstünde Gör-Çek Fotoğrafhanesi vardı.¹⁸ Bir tesadüfle fotoğrafçının çıkacağını öğrendik. Mal sahibi, Sait Paşa’nın varislerinden biri idi. Bir öğrencimin de büyükbabası oluyordu. Bize burayı çok ucuza kiraladı. Böylece Edebiyatçılar Birliği de Beyoğlu’nun göbeğinde, yüksek tavanlı, dört büyük salondan oluşan güngörmüş bir lokale kavuştu.” (Taner, 2016: 186).

Meyhane-Edebiyat İlişkisi:

Sadece modern edebiyatımız için değil, bir önceki dönem olan klasik edebiyatımız için de mekân kavramı önemlidir. Hiç şüphe yok ki o dönemin kalem ehli de, bugünküler gibi bazı mekânlarda toplanma ihtiyacı

¹⁸ Beyoğlu’ndaki Çiçek Pasajı’nın bulunduğu han.

hissetmişlerdir. O zamanın buluşma yerleri; evler, konaklar, dükkânlar olabildiği gibi en önemli toplanma mekânı saraydır. Fakat bu yerler içinde en tanınmış olanı Encümen-i Şuarâ'dır:

“Padişah saraylarında veya vilayetlerdeki şehzadelerin saraylarında, etraflarında birer muhit edinmiş devlet büyüklerinin konaklarında tertip edilen ve şairlerin de hazır bulunduğu içki ve şiir meclislerinin yanında şairlerin de kendi aralarında toplandıkları olurdu. Buralarda birbirleriyle tanışırlar, şiirlerini okurlar, münakaşasını yaparlardı. Bu toplantılar ekseri içkili olurdu. Hem içilir hem de sohbet edilirdi... Şairlerin kendi aralarında yaptıkları bu toplantılar, ya dost bir kaç şairin bir araya gelmesi, oturup konuşmaları veya muhtelif zamanlarda tertip edilen daha kalabalık şair toplantıları şeklinde görülüyor. Bu toplantılar, ya hali vakti yerinde, edebiyatla ilgilenen bir şahsın evinde olur veya şairler kendi evlerine dostlarını çağırırlardı” (İpekten, 1996: 229).¹⁹

Divan şiirimiz için isimlerini sıraladığımız buluşma yerlerine, meyhaneleri de ilave edebiliriz. Şöyle ki, klasik şiirimizin üstatları, çok sık olmasa da manzumelerinde yer alan “meyhanelerde” zaman zaman bir araya gelmişlerdir. Buralarda Cem'in şarap küplerini devirip, muttasıl kadehler doldurmuşlardır:

Neş'e tahsil ettiğin sagar da senden gamlıdır

Bir dokun bin ah işit kâse-i fağfurdan (Hızlan, 2010: 162).

Meyhane mukassi görünür taşradan ammâ

Bir başka ferah başka letâfet var içinde (Naci, 1997: 43).

Divan şiirinin meyhanelerde terennüm edilmesi, ona atfedilen “saray-yüksek zümre şiiri” ithamından da kurtarmıştır onu. Çünkü klasik şiirimiz, meyhane gibi “kamusal alanda” okunmak suretiyle kendisine yapııştırılan bu ithamdan da sıyrılmış olur (Yavuz, 2013:148). Klasik edebiyatımızda, “dünyevi” manada yer alan meyhanenin yanında bir de

¹⁹ İşte bu toplantı yapılan meclislerin ismine genel olarak “Encümen-i Şuarâ” denilmiştir. Ekâbirin konak, köşk ve sahilhâneleri haricinde, şairlerin kendi evlerinde, müdavimi oldukları meyhanelerde ve dükkânlarda, mevsim müsaade ederse bağ ve bahçelerinde toplanıp encümen-i şuara kurdukları da olur (Özgül, 2006: 83).

“mistik” manada bulunan “meyhane” vardır:

Bir sâkiden içdik şarâb arşdan yüce meyhânesi

Ol sâkînün mestleriyüz cânlar anun peymânesi (Saraç, 2000: 154).

Mistik meyhanede şarap, başka bir şaraptır. Meyhane, tekkenin şiirdeki adıdır. Pir-i mugan, muğbeçe, sâki, câm-ı cemâyin bir başkadır (Karakoç, 2014: 28). İster tasavvuf simgeselliğinin bir parçası; ister, kalender meşrepliğin içtenlik mekânı; isterse günlük hayatın eğlence yeri olsun meyhane, Divan şiirinden bugünün şiirine kadar her zaman için şairin ve şiirin, dolayısıyla edebiyatın önemli mekânlarından biri olmuştur.²⁰ Nedim’in “Meyhane mukassî görünür taşradan ammâ / Bir başka ferah başka letâfet var içinde” mısralarında olduğu gibi meyhane, genele karşı bir meşruiyet anlayışı içinde olmuştur. Meyhaneyi, dergâh; şarabı Allah aşkı sayan mutasavvıf şairde de; şarabı, dünyevilikten uzaklaşmanın vasıtası sayan rind şairde de; meyhaneyi, dostluğun, sohbetin ve eğlenmenin mekânı sayan modern şairde de, meyhane ve içkinin yaptığı etki benzerdir (Narlı, 2007: 258).

Genellikle başlangıcı Tanzimat yılları olarak kabul gören ve Yeni Türk Edebiyatı adı verilen dönemden itibaren de “mekân-toplanma yeri ilişkisi” aynen devam eder. Mesela Ziya Paşa ve Namık Kemal başta olmak üzere birçok edebiyat ehli bu meyhanelere devam etmişlerdir.²¹ Cumhuriyet döneminden itibaren ise hemen hemen pek çok edebiyatçının buluşma

²⁰ Fakat Divan şiirindeki meyhane ile bugünkü manada meyhane, zaman içinde epey bir değişikliğe uğrayarak bugünlere gelmiştir:

“Meyhane, Divan şiirinden o güne kadar, şiirin daima ilişkide olduğu bir mekândır ve kuşkusuz içkinin etkisi yine aynıdır ve onu için asla meyhaneye girmeden önceki insan değildir. Fakat 1930’ların sonlarına doğru meyhane çevresindeki anlamlarıyla simgeler kesinlikle değişmiştir. Tamamen olgusal gerçekliğin, gündelik hayatın içinde yaşayan küçük adam için, artık meyhanenin divan şiirindeki hatta Yahya Kemal şiirindeki gibi simgesel anlamları yoktur. Artık şair, mey-nuş edip muhayyel sevgiliye aşkını izhar etmeye; bu aşkla, mekânın, maddenin ötesine geçmeye çalışmamakta; varlığın dar hendeselerinden kurtulmak için, meyhaneyi bir trans mekânı olarak görmemektedir. Küçük adam için meyhane meyhane; içki de içkidir. İçkinin etkisi de simgesel değil gerçektir. Küçük adam içince bir hoş olur; sarhoş olur; kanı hareketlenince yaşama enerjisi artar; bunun sonucunda hareket halindeki her şeyi güzel görür. Bir de sevgiliyle birlikteyse, hayata meyhaneden bakmanın tadına doyum olmaz. Küçük adam sevgilisinden ayrılmışsa da içer. O, hem dertten, hem neşeden içer.” (Narlı, 2007:264).

²¹ Ziya Paşa’nın meşhur üç ciltlik antolojisinin adı *Harâbât*’tır. *Harâbât*’ın “viraneler ve meyhaneler” olmak üzere iki manası vardır. Devellioğlu’na göre bizde birinci manası kullanılmamaktadır (Devellioğlu, 1996: 326). Meyhane harici yerlerde buluşmalar da vardır. Servet-i Fünuncular, haftada bir Fikret’in evinde, Çarşamba akşamları ise Servet-i Fünun’un Bâbiâli’de Ebussuud Caddesi’nde bulunan idarehanesinde toplanırlar (Akay, 1998: 158). Bir nevi kaçma fikrinden hareketle buldukları mekândan olan memnuniyetsizliklerini göstererek, Yeni Zelenda’ya ve Manisa’nın Sarıçam köyüne gitmeye de kalkarlar. Fakat bunu başaramayan Fikret, Bebek’te kendi planını çizdiği köşküne sığınır.

yerlerinin, zaman geçirme mekânlarının başında meyhaneler gelir:

“Sigara dumanı ve yanmış yağ kokusu sinmiş meyhanelerde, ucuz şarap içerek hayat, politika, edebiyat üstüne tartışmalar. Mehmet Kemal Ağabey’i de ilk kez bu meyhanelerden birinde, büyük olasılıkla Buhara’da tanımış olmalıyım. İki satır rakı eşliğinde sohbetlerimiz olurdu. Konularımız her zamanki gibi hayat, siyaset ve edebiyattı”. (Behramoğlu, 2007: 99).²²

M. Kayahan Özgül’e göre şimdiki zamanın meyhaneleri, eskiden bu görevi ifâ eden Encümen-i Şuarâların bir nevi devamıdır:

“Asrın ediplerinin buluşup konuştukları, yeni eserlerini okuyup fikir alışverişinde buldukları mahaller maziden kopmamıştır. Hâlâ nüfuzlu kişilerin veya kalemi güçlü edebiyatçıların meclisleri, kahveleri, meyhaneleri edebi münakaşaların en hararetli zemini ve tenkit amelîyesinin, en uygun atmosferidir.” (Özgül, 2006: 83).

Tabi bu meyhaneyi buluşma mekânı olarak tercih etme düşüncesi, Cumhuriyet dönemi öncesi / sonrası bütün sanatçılar için geçerli değildir. Çünkü her kalem sahibi alkol kullanacak diye bir şart yoktur. İnsanoğlu, gerek hür iradesiyle gerekse yetişme şartlarına uygun bir şekilde hayatına yön verebilir. Her şahsın kendisine ait bir tercihi vardır ve bu tercihe de saygı duyulmalıdır. Cumhuriyet’in belli bir nesli için alkol, her zaman için olağan bir olay olarak kabul görebilir. Onlar için içki sadece dış mekânlarda alınan bir nesne olmadığı için hem meyhanelerde hem evlerde içilebilir. Şöyle ki, Mahmut Dikerdem, *Yaprak* dergisini çıkardıkları günlerde Ankara’da ikamet etmektedir (Er, 2009: 184). Bu dergide görevli olan ve yazı veren arkadaşlarla Mahmut Şerafettin Dikerdem’in Selanik Caddesi’ndeki evinde sık sık bir araya gelirler (1949). Bu buluşmalar esnasında gelenlere alkol ikram edilir. (Dikerdem, 1981: 25; Sazyek, 1996: 68).²³

Herkes bu meyhaneler hakkında, pozitif düşüncelere sahip olmak mecburiyetinde olmayabilir. Mesela içkiye düşkün olarak bilinen Yahya

²² Ataoğulları Behramoğlu’nun Buhara meyhanesinde bulunduğu bir diğer arkadaşı da Turgut Uyar’dır. Behramoğlu, Uyar’a Bu Aşk Burada Biter isimli şiirini okur ve Uyar’dan yorumlamasını ister. Turgut Uyar, gayet kısa bir cevap verir: Güzel ama kısa. (Behramoğlu, 2007:132).

²³ Ankara’daki Selanik Caddesi üzerinde ikamet edenlerden birisi de Fahir Aksoy’dur. Onun evi de Mahmut Dikerdem’in evi gibi edebiyatçılar için bir toplanma yeridir. Hanesindeki içkili edebiyat sohbetlerine iştirak eden isimler şunlardır: Sevgi Soysal, Sezer Tansuğ, Özdemir Nutku, Sezer ve Orhan Duru, İlhan Berk, Edibe Berk, Murat Katoğlu, Oya Katoğlu, Orhan Peker, Mübin Orhan (Aksoy, 2000: 88).

Kemal, meyhanelerde terennüm edilen müziği; “ruhu rakı ve meze kokan bir mûsiki” olarak vasıflandırır (Beyatlı, 2015: 231). Abdülhak Şinasi Hisar da bu konuda Yahya Kemal ile aynı çizgidedir:

“Alkol gibi mükeyyifattan bir şeyle sarhoş olanlar, artık yollarda doğru yürümesini beceremezler. Fakat vücutları ayaklarının üstünde sallanırken kendileri memnun ve mağrurdurlar, ağızlarından şarkılar dökülür.”(Hisar, 2007: 444).

Ece Ayhan ise Yahya Kemal ve Abdülhak Şinasi Hisar’ın ifade ettikleri düşüncenin tam tersi bir anlayışa sahiptir. Hatta kendi döneminde İstanbul’un belli başlı meyhanelerini şu cümlelerle ifade eder:

“Ben, Beyoğlu’ndaki meyhane serüvenlerimde, sözgelimi laternalı Lefter’de olsun, mermer masalı Cumhuriyet’te²⁴ olsun, çinko tezgâhlı ya da yuvarlak masalı Refik’te olsun, çatma orkestralı Bohem’de olsun böylelerinin çok büyük çoğunluğunun ‘kılık’(rate) olduklarını da görmüştüm.” (Ayhan, 1993: 66).²⁵

Ehl-i kalem için bir nevi buluşma yeri olan bu mekânlar, aynı zamanda bu insanlar için hoşça vakit geçirdikleri ortamlardır:

“O zamanlar modası olan bol kenarlı fötrlerimizi başparmağımızla arkaya doğru atıp, bir mermer masaya çökerdik. Ondan sonra o masanın üstüne yığılan mezelerle, gelsin gırgır, gelsin alay.. Bazen Cahit, bazen Orhan Arıburnu, bazen Salih de gelirdi masaya. Salih kadar tatlı bir insan az tanıdım.”(Taner, 2016: 187).

Yeni Türk edebiyatı alanında “Meyhane” adını taşıyan ve ilk olduğu tahmin edilen eser, Mehmet Tevfik’in “İstanbul’da Bir Sene” (1881-1883) genel başlığı adı altında yayımladığı kitaptır (Narlı, 2007: 51).²⁶ Cumhuriyet dönemi edebiyatımızda meyhane denince ilk akla gelenlerden biri Orhan Veli

²⁴ Cumhuriyet Meyhanesi Galatasaray’dadır. Beyoğlu Balıkpazarı ile Kalyoncu Kulluğu Caddesi’nin birleştiği köşede. Şimdi de (1992) açıktır. Üst kata çıkılır ve içilir.” (Ayhan, 1993:144).

²⁵ Cahit İrgat ile İlhan Berk, Beyoğlu İstiklal Caddesi’ndeki Orman Birahanesi’nde ayakta içmekten zevk alan iki arkadaştır (Ayhan, 1993:137).

²⁶ Ömer Edip Cansever’in meyhane konulu şiirlerinin bulunduğu kitabı *İkinci Üstü*’dür. Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal, İskender Fikret Akdora, Refik Durbaş, Cemal Süreya, Sait Faik, Turgut Uyar, Oktay Rifat, Ahmet Oktay meyhane üzerine manzumeler kaleme alanlardan bazılarıdır. Meyhane konulu şiirlerden bazıları şunlardır: Refik Durbaş, “İstanbul Hatırası”; Oktay Rifat Horozcu, “Kadeh”; Edip Cansever, “Salkımlı Meyhane / Bir Meyhane Garsonu”; Cemal Süreya, “Kanto”; Turgut Uyar, “Bitmemiş Şiirler-VI”; Orhan Veli, “Meyhane”; Mehmet Akif Ersoy, “Meyhane”, vb.

ve onun “Meyhane” ile “Dedikodu” şiirleridir. Askerlik yıllarında bile alkol ile olan dostluğunu ihmal etmez. Gelibolu Kuru köyü Adilhan yöresinde askerliğini yaparken, Salim isimli bir meyhaneci ile tanışır.²⁷ Salim, asker Orhan Veli’ye talimden kaydardığı günlerde veresiye içki verir. Onun bu meyhaneyi tercih etmesinde, veresiye vermesi kadar çok ucuz olması da etkilidir. Orhan Veli, talimi asıp da meyhaneye gittiği günlerde çadırının kapısına şu mısraları yazar:

Herkes gider talime

Orhan gider Salim’e. (Durbaş, 2007:198).

Orhan Veli, Ankara’da ikamet etmektedir. Yakın dostu Şevket Rado, *Akşam* gazetesinde iş bulur ve İstanbul’a gider. Ankara’dan Şevket Rado’ya 31.05.1939 tarihinde yazdığı bir mektubunda “Sen Ankara’nın yeni meyhanelerini bilmiyorsun. Fevkalade hoş lokaller açıldı.” diyerek bu konu ile ne kadar ilgili olduğunu gösterdiği gibi onun arkadaşlarıyla Ankara’da buldukları mekânlar içinde meyhanelerin de yer aldığı anlaşılıyor (İşli, 2014: 28).

Orhan Veli’nin alkole düşünlüğünün başka bir göstergesi de Necati Cumalı’nın yaşadığıdır. *Yaprak* dergisi ekibinde yer alan at yarışı meraklısı Necati Cumalı’nın Ankara’da yaşadığı yıllardır (1949). Cumalı, bir gün Haydar isimli yarış atı üzerine bahis oynar ve 32 lira kazanır. Kazandığı bu parayla Orhan Veli’yi de alarak, Ulus’taki Mavi Köşk meyhanesine gider (Cumalı, 1981: 12).

Orhan Veli’nin Ankara yıllarında devam ettiği meyhanelerden biri Kürdün Meyhanesi’dir. Milli Eğitim Bakanlığı yakınında yer alan bu meyhanenin ticari ismi Yeni Hayat Lokantası’dır. Edebiyat ve sanat üzerine bol sohbetlerin olduğu bir yerdir (Aksoy, 2000: 163). Poetikasında şiirde vezne itirazı vardır Orhan Veli’nin. Fakat karşı olduğu bu vezinlerden aruzu, ne kadar iyi bildiğini, ona ne kadar hâkim olduğunu, bu meyhanede gerçekleşen bir sohbet vasıtasıyla bir kez daha öğreniyoruz:

“Masadaki kişi:-Sen (Orhan Veli) ve arkadaşların o güzelim Türk şirini mahvettiniz’ dedi. ‘Nurullah Ataç denilen o delide sizi bir matahmışınız

²⁷ Orhan Veli’nin Tercüme Bürosu’ndaki işine son verildikten sonra yaptığı çeviri şiirlerde kullandığı “Adilhan” müstearı buradan almadır, askerlik günlerini geçirdiği yörenin adından alınmıştır (Durbaş, 2007: 198).

gibi öne sürdü. Bu kof ününüzün çok süreceğini sanmayın. Gerçek çok kısa zamanda aydınlanacak, dejenere ettiğiniz şiirin yıkıntıları altında harap olacaksınız. Bu aslında ölçülü şiiri bilmemenizin sonucudur. Bilgisizliğinizi ört bas edebilmek için Fransız şiirinin gölgesine sindiniz ve böylece kendinizi bu ülkeye yutturdunuz... Aruzla yazdığım bir şiiri okusam ölçüsünü bulmazsınız. Okuyacağım şimdi, bul bakalım. Öylece bilgisizliğinizi de kanıtlamış olacağım. Hodri meydan.

'Otuz dizelik bir şiir okur.'

Orhan Veli:-Şiirinizin 4, 9, 17, 23, 30'uncu dizlerinde ölçü kusuru var beyefendi.

Masadaki kişi: -Benim şiirimde ölçü kusuru var ha? Sen bunun daha ölçüsünü bile söylemedin.

Orhan Veli: -Kullandığımız ölçü failatün / failatün / failün'dür. Yalnız dediğim gibi beş kusur var şiirinizde.

Çevrede gülüşmeler oldu. Şair-i Azam [masadaki kişi] (!) mosmor kesilmişti" (Aksoy, 2000: 50).

Orhan Veli, 1940'ların sonunda, İstanbul Karaköy Perşembe Pazarı'nda Derviş adında birinin işlettiği, Hoşgör adlı salaş bir meyhaneye takılır. Kendince buraya, "Çat Çat" adını verir. Salâh Birsal, Sabahattin Ali, Bedri Rahmi ve Mehmet Kemal buranın müdavimlerindedir. Rakı içecek parayı bulmayan Orhan Veli ve dostları, Güzel Marmara şarabı içerler. Meyhanenin mutfağında çalışan Mualla adlı bir bayan Orhan Veli'ye âşıktır. Onun ünlü "İstanbul'u Dinliyorum" şiiri bu dönemin ürünüdür. O, İstanbul'dan Ankara'ya geldiği bir gün, aldığı aşırı alkolden dolayı önündeki çukuru fark etmeyerek içine düşerek vefat eder.²⁸ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, pek yakından tanımadığı Orhan Veli'nin vefatı üzerine şu manzumeyi kaleme alır:

Şair-i meşhur imiş Orhan Veli

Öldüğü gün vâkıf olduk şânına

²⁸ Mahmut Şerafettin Dikerdem, Orhan Veli'nin vefat etmeden birkaç ay önce çok fazla alkol almaya başladığını, meyhaneden çıkmadığını, onu alkolden uzaklaştırmanın, ayık tutmanın neredeyse imkânsız olduğunu, bu sebeple kendisini çok az ziyaret ettiğini ifade ediyor. Orhan Veli'nin de vefat sebebinin alkollü olduğu bir zaman diliminde çukura düşmesi ve bu düşme neticesi ortaya çıkan beyin kanamasıdır (Dikerdem, 1981: 25).

*Görmedim bir kerre şahs ü şi'rini
Yok vukûfum cehline irfânına
Çeşmi tok şair imiş bir misli yok
Açmamış el kimsenin ihsânına
Postu sermiş çıkmamış meyhâneden
Bekri Mıstık almış onu yanına
Şişe şişe nûş edip boş durmamış
Akıbet girmiş zavallı kanına
Tarihini meyle yazdı serhoşan
İçti içti sıçtı Orhan canına*

Orhan Veli, alkol kullanan ve meyhane müdavimi olan bir ehl-i kalemdir. O, yaşayan ve zevk alan, duygusal gerçekliği yeterli ve geçerli bulan küçük insanı yazmak istediği için meyhaneye gider. İçkinin etkisi de simgesel değil gerçektir. Küçük adam içince bir hoş olur, sarhoş olur. Kanı hareketlenince yaşama enerjisi artar, bunun sonucunda hareket halindeki her şeyi güzel görür. Bir de sevgiliyle birlikteyse, hayata meyhaneden bakmanın tadına doyum olmaz. Onun ilk dönem şiirinde görmeye alışık olduğumuz ironi ve mizah, bu türden manzumelerinde de karşımıza çıkar:

*Şiir yazıyorum
Şiir yazıp eskiler alıyorum
Eskiler verip Musikiler alıyorum.
Bir de rakı şişesinde balık olsam (Kanık, 2007: 80).*

Orhan Veli ile birlikte bu konuda ismi anılabilecek bir diğer kişi de Cahit Sıtkı Tarancı'dır. Tanpınar'a göre Cahit Sıtkı, sanki içindeki başka birinin susuzluğunu gidermek için çalışmaktadır (Tanpınar, 1992: 444). Meyhane, Tarancı için hayatı sevdiği, hayata bağlandığı, aşık olduğu, ağladığı, hayata küstüğü, insanlık hallerini kavradığı, geniş ve varlıklı aile çevresinin sıkı hayat anlayışından uzaklaştığı, dostlarıyla şiirini paylaştığı yerdir:

*Gülmek mutadın olmalıdır güzel kız!
İstemem kalksın omzumdan dost eli;
Hep böyle meyhanede geçmeli ömrüm!
Bir kere atlamak yeter bu eşikten
Akşamları uğramadan edemezsin
İşçisi, şairi, sevdalısı burada
Dertlerin bölüşüldüğü yer burası
Teselliyi el birliği ile buluruz
Derken neşelenirsin, bir hoş olursun (Tarancı, 2004: 108).*

Cahit Sıtkı, meyhaneye giden birisi olmasına rağmen, zaman zaman müdavimi olduğu bu mekân için olumsuz düşüncelere sahip olur:

*“Ne geçti elime bu hayatın
Meyhanesinde kerhanesinde
Saadet bu ömrün neresinde” (Tarancı, 1946: 46).*

Onun için meyhane, bir unutuş ve kurtuluş mekânıdır. Tarancı’yı meyhaneye götüren, derin bir kuşatılmışlık ve kapatılmışlık duygusudur. Onda meyhane adeta, bu dünyadaki yerini yadırgayan öznenin yurduudur. Fakat hayatında bu kadar yeri olan meyhane, onun hayatını çepeçevre saran ölüm düşüncesinden onu kurtaramamıştır:

*“Bu el titremesi kadeh tutarken
Bu yaşta nasıl koyuyor insana
Orhan gibi vaktinde gitmek varken
Değer mi oyalanmaya
Rakıdan tütünden beter alışıık
Olduğumuz korkunç güzel bir şey var
Tutmuş bırakmaz bizi bir sıkımlık*

Canımız çıkana kadar (Doğan, 2002:196)

Cahit Sıtkı, dünyayı ve hayatı, dinin, ahlakın ve geleneksel hayat anlayışının verili değerleriyle anlamlandıramamaktadır. Böyle olunca dünyadaki yerini, arkadaşı Ziya Osman Saba gibi yadırgamaktadır. Ancak bu iki dost arasında önemli bir fark vardır. O da Saba, eve ve kadere; Tarancı meyhaneye yönelir. O, şiirinde meyhane kapısını ‘eşik’ olarak niteler. Eşik, hayatın ikiye bölündüğünün işaretidir.²⁹ Eşiğin bir tarafında bütün katılığı ve yabancılığı ile şehir; bir tarafında, bu katılık ve yabancılığın oluşturduğu kasılmayı ortadan kaldıran, akli ve ruhu yumuşatan ve duyarlı kılan meyhane vardır (Narlı, 2007: 298).

Orhan Veli, Cahit Sıtkı ve Sait Faik gibi meyhane ve içki denilince ihmal edilmemesi gerekenlerden birisi de Ahmet Rasim’dir. Ahmet Rasim, kaleme aldığı yazılarına, meyhaneyi konu edecek kadar alkole düşkündür. Bundan dolayı 1921 yılında yayımladığı *Fuhş-ı Atik*’te, bol bol meyhane bahseder (Hızlan, 2014: 121). Haldun Taner, onun meyhane ile olan dostluğunu şu şekilde anlatıyor:

Kalem sahiplerinin bir kısmı için bu meyhaneler mutluluk yuvasıdır. Onlar için buraları bir eğlenme ve hoş vakit geçirme yeridir. Pek azının bu mekânlardan şikâyet ettiğine tanıklık edilir. Mesela Melih Cevdet, Ankara’dan İstanbul’a giderek *Akşam* gazetesinde çalışmakta olan arkadaşı Şevket Rado’ya yazdığı, 19.03.1946 tarihli mektubunda, meyhane geçirdikleri günlere olan özleminden bahseder:

“Mahud içkiyi maalesef bırakamadım. Üç akşamda bir filan biraz çekiyorum. Ama tabii evde. Arada bir nadiren sokakta, meyhane arkadaşlarla içtiğim oluyor. Ama onun ne güzel bir şey olduğunu şimdi anladım. Ah o günlerin kadrini bilememişiz” (İşli, 2014: 159).

Bu kapalı mekânın edebiyatçılar üzerinde epey bir etkisi vardır. Gerek içinde vakit geçirdikleri sırada etrafını saran dostları, gerekse o mekânın havası, onların ürün vermesinde etkili olmuştur. Bohem ortamı içinde gelen ilham perisi ile akla düşenler, hemen o meylerin bulunduğu masaların üzerinde kâğıda aktarılır:

“Cumhuriyet meyhanesi Galatasaray’ dadır. Beyoğlu Balık Pazarı ile Kalyoncu Kulluğu Caddesi’nin birleştiği köşede. Şimdi de açıktır(1992).

²⁹ Mehmet Akif, Tarancı’nın bahsettiği o “eşik” konusunda Cahit Sıtkı ile aynı görüşte değildir. Akif’e göre o eşik bir kere geçenin hayatı pek mutlu değildir: “*Giren bir kere nâdimdir hayât-ı müsteârndan*”. (Ersoy, 1984: 38).

Üst kata çıkılır ve içilir. En son Cihat Burak ile gitmiştik. Ki Cihat Burak, Cardonlar adlı hikâyelerini burada oluşturur. O zaman mermer olan masalarda da yazdığı olmuştur.” (Ayhan, 1993: 144; Aksoy, 2000: 41).

Orhan Veli'nin 1937 yılında kaleme alıp 1938 senesinde *Varlık* mecmuasında yayımladığı “Montör Sabri” manzumesi, meyhanede karşılaştığı İmalat-ı Harbiye fabrikasında çalışan işçiden hareketle yazılmıştır:

“Harpten önce bir gün fakir bir işçi ile tanıştık: Montör Sabri. Sarhoştı, koltuğunda iki okka ekmek vardı. Boyna evine geç kaldığından bahsediyor, ama bir türlü evin yolunu tutamıyordu. Ertesi gün Orhan Montör Sabri şiirini yazdı.” (Durbaş, 2007: 199).³⁰

Ümit Yaşar Oğuzcan, Baki Süha Edipoğlu, ve *Cumhuriyet* gazetesi sahibi Doğan Nadi bir meyhanede oturmaktadırlar. Doğan Nadi, Ümit Yaşar'dan âdi olmayan ve kendisini eleştiren bir dörtlük yazmasını ister. Oğuzcan da hemen orada şu dörtlüğü karalar:

Bana bir hicviye yaz diyor ama adi olmasın

İçinde herkes olsun, Doğan Nadi olmasın

Oysa onsuz bir hiciv gelmiyor akla

Tanrı bir hiciv yazmış Doğan'ı yaratmakla. (Durbaş, 2007: 253).

Sait Faik Abasıyanık, kimi günler İstanbul'u mahalle mahalle dolaşır. Beyazıt'ta havuzun başında tünemişse, Havuzbaşı öyküsünü; Boğaz'a sarkmışsa, Menekşeli Vadi'yi; Yedikule'den dışarı çıkmışsa *Sur Dışı Hayat'ı* yazar (Durbaş, 2007: 162). Meyhaneler, sanatçılar için sadece alkol alıp eğlenme veya kederlenme yeri değildir. Bu mekânların başka bir görevi daha vardır. O da tartışmak, bilgi seviyesini ortaya çıkarmak dolayısıyla karşısındaki kişiye bir şeyler öğretmek veya ondan bir şeyler öğrenmek:

Yahya Kemal, 1903 senesinde Paris'e gittiği zaman Quartine Latin'deki Vachatte kahvesinde “mükemmeliyet” düşüncesini aldığı Jean Moreas ile tanışır. Yahya Kemal'in yazmış olduğu bazı manzumelerde, bu mekânlar sayesinde yaşamış olduğu olayların izlerini bulmak mümkündür:

³⁰ Beyoğlu Nevizade Sokağı'ndaki bir meyhanenin sahibi olan Lambo Çolakoğlu, Orhan Veli'nin mekânına gelerek şiirler yazdığını söyler (Durbaş, 2007: 205).

“Yahya Kemal bir gün, Paris’teki Champs-Elysees’e nazır bir kahvenin önünde, Sedat Nuri ile oturdukları bir zaman diliminde ayrı birer yoldan karşılıklarına çıkan Anglosakson delikanlısıyla bir genç kızın adeta çarpıştıklarını görmüşler; hemen belli oluyormuş ki onlar daha evvel tesadüfle görüşmüşler. Ama daha o ana kadar birbirlerine açılmaya cesaret edememişler. O anda bir tereddüt geçirdikten sonra, ikisi de bir karar vererek, yan yana, kol kola aynı istikamete doğru yürümeye, adeta uçar gibi gitmeye başlamışlar. Yahya Kemal’in vaktiyle anlattığı bu tesadüfü, sonra Vehbi Eralp’a da anlatmış olduğu görülüyor. Vuslat şairi gördüğünü ifade ederken, neler söylediğini biliyoruz:

Onlar ki bu güller tutuşan bahçededirler.

Bir gün, nereden, hangi tesadüfle gelirler?

Aşk onları sevk ettiği günlerde, kaderden,

Rüzgâr gibi bir şevk alır oldukları yerden;

Geldikleri yol... Ömrün ışıktan yoludur o:

Alemde bir akşam ne semavi koşudur o!

Dört atlı o gerdüne gelirken dolu dizgin,

Sevmiş iki ruh, ufku görürler daha engin.

Sımaları gittikçe parıldar bu zaferle,

Gök her tarafından donanır meş'alelerle”. (Hisar, 2009: 234).

Aynı şekilde Ataol Behramoğlu, Mehmet Kemal ile bir Ankara meyhanesi olan Buhara’da tanışıp sohbet ederler. Tabii ki sohbetin konusu edebiyattır:

“Sigara dumanı ve yanmış yağ kokusu sinmiş meyhanelerde, ucuz şarap içerek hayat, politika, edebiyat üstüne tartışmalar. Mehmet Kemal Ağabey’i de ilk kez bu meyhanelerden birinde, büyük olasılıkla Buhara’da tanışmış olmalıyım. İki satır rakı eşliğinde sohbetlerimiz olurdu. Konularımız her zamanki gibi hayat, siyaset ve edebiyattı”. (Behramoğlu, 2007: 99).

Edebiyat dünyasının muhafazakâr kesimleri daha çok kahvehane, lokal vb. yerleri tercih ederken; muhafazakar olmayanların uğradıkları yerler ise meyhanelerdir. Şair Metin Altıok, meyhanelerde alınan bu alkolün şair

üzerindeki etkisini şu cümlelerle ifade ediyor:

“Şair sarhoşlukla eşyanın bilinen boyutlarını kırar, duvarlarını yumuşatır, aynaları geçirgen kılar, dahası insanı zaman içerisinde yolculuğa çıkartır. Araçları, basit kullanım amaçlarının dışında başka işlevlerle yükler. Şairin sarhoşluğu imge dünyasının şaşmaz anahtarıdır. Şair bir kez sarhoşladı mı; buzdan bir döşekte soğutabilir sevdasını ya da Cemal Süreya gibi sazın pullarıyla örer sevdiğinin kapısını. İşte bu durum şairle alkol arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından ilginçtir. Her şairin şu ya da bu miktarda alkolle olan dostluğunun temelinde bu gerçek yatar. Bu sözlere dudak bükenler olabilir. Ama şairler alkolün uyumlu beraberliği aslında çetin bir yol olmakla birlikte, olumlu sonuçlar çıkarmaya uygun bir olanaklar yumağıdır.

Sözün burasında bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim; alkollü bir dost meclisinde gözüm birden kapı arkasında askılıkta asılı duran zarif bir bastona ilişti. Uzun uzun baktım ona. İşte bu süreç içinde o baston araç olmanın dışında benim aksayan yaşamımın soyut bir simgesi oluverdi. Şöyle bir üçlük doğdu kafamda:

Kapı arkalarında, askılıklarda durdum

Ben yıllarca aksak bir aşka

Boynu bükük baston oldum

İnandım ki bu şiiri o bastona çevrili çarpık alkol merceği olmasaydı bu kadar net ve açık bir biçimde yazamazdım. Buradaki netlik kavramının yorumunu size bırakıyorum.

Özetle şunu söyleyebilirim ki alkol, şair imgeleminin yanında nerede durulacağını bilmek kaydıyla bir itici güç olarak görev yapan önemli bir etkendir. Daha doğrusu benim için hep böyle olmuştur. Benim imge zenginliğimle içki tutkum arasında her zaman birbirini destekleyen sıkı bir ilişki vardır. Ben şiirle içkiyi barışık tutmayı başarmış bir şairim. Bu konuda tek olduğumu da düşünmüyorum. Edebiyatçılarımızın, şairlerimizin içkiliyken tek satır yazmam demelerine bakmayın siz. Onlar içkinin kötü ününden çekindikleri için böyle söylerler. Ama ben kendi adıma gerçeği söylemek zorundayım. Alkol acının ve sevginin cilası, imgenin renkli donanma fişegidir alkol. Ne demiş Eluard:

İnsanlarda tek sıcak kanun

Üzümden şarap yapmaları

Kömürden ateş yapmaları

Öpücüklerden insan yapmalarıdır” (Altıok, 2015: 68).

Özdemir Asaf, Metin Altıok’un bu fikirlerinin bir nevi destekçisi durumunda olan bir sanatçıdır. Öyle ki Özdemir Asaf, meyhanede bir müddet kaldıktan sonra gelen ilham perisinin teşvikiyle evine gidip yazmaya başlar (Taner, 2016:226).

Zaman zaman edebiyatçılar, doğrudan veya dolaylı olarak meyhaneye ilgili olarak kaleme aldıkları manzumelerinde bu konuyla ilgili imge, meteför ve sembollerden istifade etmeyi de ihmal etmemişlerdir.³¹ Meyhaneler, içe dönük mekânlar oldukları için konu olarak daha çok dışı doğru değil içe doğru açılırlar. Bundan dolayı bir nevi sığınma işlevi de görürler. Kısa süreliğine de olsa rahatlatma ve unutturma özellikleri de mevcuttur. Alınan alkol beyni etkilediği için bazen istem dışı duygular ifade edilir:

İlk önce kımıldar hafif bir sancı,

Ayrılık sonradan kor yavaş yavaş...

Bende bir resmi var yarısı yırtık,

On yıldır evimin kapısı örtük...

Garip birde sarhoş oldu mu artık

³¹ Yürürüm usuldan, girerim bir meyhaneye
İçerde üç beş kişi
Yalnızlık üç beş kişi
Bir kadeh rakı söylerim kendime
Bir kadeh rakı daha söylerim kendime
-Söyle be! ne zamandır burda bu gemi
-Denizin değil hüznün üstünde. (Cansever, 2066: 150).
Burası dalyan kahvesi
Ortalık süt mavisi
Apostol bu ne biçim meyhane
Tabağımda bir bulut
Kadehimde gökyüzü (Horozcu, 2010: 153).

Bütün sırlarını der yavaş yavaş. (Erdoğan, 1957: 29)

Ehl-i kalem, aldığı alkolün etkisiyle kendi kabul ettiği ve savunduğu düşünceleri bırakır ve birden, yıllarca karşısında olduğu, asla kabul etmediği fikirleri savunmaya başlar. Bilinçaltındaki esas duygu ve düşünceleri ortaya çıkar. Buna örnek vermek gerekirse yıllarca aynen Abdülbaki Gölpınarlı gibi klasik şiirimizin karşısında yer alan Nurullah Ataç, bir gün aldığı içkinin tesiriyle olsa gerek, Divan şiiri hakkında ondan hiç de beklenilmeyen sözleri ağzından geçirir:

“Eski edebiyatımızı, Divan Şiiri’ni övmek, gönlümce övebilmek isterdim. En çok sevdiğim, asıl sevdiğim şiir o değil mi benim? Kendi kendime kaldım mı, ya da bir iki arkadaşla içerken bırakırım kendimi ona:

Hab-ı aşk içre dilin, hak bu ki, Tâbir olmaz

Gördüğü vâkıa hep görmediği rüyâdır

Biz tâlib-i teveccüh-i ikbal-i rûzigâr

Gülberk-i bâğ-ı ömr berbâd olup gider

Pare pare dil-i mecrûh u perişanımdan

Ser-i kâyunda gezen her ite bir pâre fedâ

Bütün sevinçlerimin, düşlerimin, üzüntülerimin, acılarımın ezgisi bunlar değil midir?” (Hızlan, 2014:149).³²

Meyhanelerde yapılan sohbetlerde, sadece ciddi konulardan bahsedilmez. Ara sıra da mizahi olaylar yaşanır. Fahir Aksoy, Orhan Veli ve Melih Cevdet ile birlikte, kendileri gibi Kürdün Meyhanesi’nin müdavimlerinden Nusret Hızır için Pir Sultan Abdal’ın “Yürü Bre Hızır Paşa” manzumesinin ilk dörtlüğünü tanzir ederler:

Yürü bre Nusret Hızır

Senin de çarkın kırılır

³² Klasik şiirimizin bu kadar aleyhinde olan Nurullah Ataç’ın kendine mahsus bir defteri vardır. Ataç bu defterine, Divan şiirimizden müstesna mısraları, beyitleri, kıtaları kaydetmiştir. Onun iç dünyasında bastırılmış olduğu bu Divan şiiri sevdası, bir gün aldığı alkolün beyne hükmetmesi sonucu kendi ağzından bir itirafname olarak dökülür. Hatta Ataç, Ankara’daki Kürdün Meyhanesi’ne gittiği bir gece, çevresinde yer alan kişilere, bol bol Divan şiirinden örnekler de okumuştur. (Aksoy, 2000: 94).

Güvendiği Neriman Hızır

O da bir gün devrilir. (Aksoy, 2000: 87).

Az önce de ifade edildiği gibi edebiyat dünyamızda, mekân olarak meyhaneyi, ironi ve mizah ile birlikte kullananlar da olmuştur. Bunu yaparken de toplumun sosyal hayatı, düşünce ve inanç sisteminden faydalanırlar. Mesela İslam inancına göre alkol yasaktır. Hele Ramazan gibi Müslüman anlayışına göre en kutsal olan bir ayda bu alkölü almak, kullanmak, alkol satışı yapılan bir mekâna gitmek hepten karşı gelinen, kabul edilmeyen bir durumdur. Bilindiği üzere Garipçiler, manzumelerinde ironi ve mizahtan oldukça istifade etmişlerdir. Birinci Yeni'nin üyelerinden olan ve şiirlerinde mizah ve ironiden oldukça faydalanan Melih Cevdet Anday'ın şu ifadeleri, bu duruma çok yerinde bir örnek olur:

Sonuç

Yeni Türk edebiyatının başlangıç yılları kabul edilen Tanzimat senelerinden bugünlere kadar olan dönem içinde yer alan edebiyatçılarından bir kısmı alkol ile tanışmış kişilerdir. Fakat özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde kalem oynatanların tanışıklığı, Cumhuriyet öncesi yıllarda yazanlara göre bir miktar fazladır. Bu sebebe binaen, özel hayatlarında yer verdikleri içkinin ve onun içildiği mekân olarak meyhanenin, bu şahısların eserlerine yer alması son derece doğaldır.

İster mistik, ister kalender meşrep, isterse eğlence yeri olarak meyhanenin, klasik edebiyatımızdan bugüne kadar edebî mekânlar arasında olduğu düşünülmektedir. Sosyal hayatın bir parçası haline gelmiş olan meyhaneler, buralara gelen kişilerin sosyal ve siyasi durumlarına göre farklılık arz ederler. Bu meyhaneler, hem müdavimleri hem de buldukları konum itibarıyla da farklı kimliklere sahiptirler. Mesela Orhan Veli'nin şiirinde geçen Degüstasyon ile Tokatlıyan, Grand Rue de Pera gibi Beyoğlu meyhaneleri kültürel ve sosyal açıdan farklı iki yapıya sahiptirler.³³ Bu farklılığın temel sebeplerinin başında müdavimleri kadar oraya gelenlere sundukları olanaklar gelir. Bu imkan da meyhane çıkışında ödenen ücret ile doğru orantılıdır. Fakat edebiyatçıların büyük kısmının müdavim oldukları

³³ Degüstasyon, Beyoğlu İstiklal Caddesi'ndeki Çiçek Pasajı'nın kapı komşusu olan alkölü bir İtalyan lokantasıdır.

yerler ise daha çok sıradan hatta salaş diyebileceğimiz meyhanelerdir.

Klasik şiirimizden bugüne meyhanenin en bilindik işlevi, sevgiliyi düşündürmektir. Divan şiirinde meyhane, kadeh ve şaraptan oluşan simgesel bir sistem olarak aşğın, her an sevgiliyle birlikte olduğunu ve aşkın gönüllü bir mahkûmiyet olarak yaşandığını gösterir. Şimdilerde var olan modern küçük adamın hayatında da sevgili ve meyhane vardır. Fakat klasik şiirden farklıdır. Farkı da onun hayatındaki sevgili, simgesel bir mahkûmiyeti anlatmaz. İster içtikçe dünyanın küçüldüğünü, maddenin kaybolduğunu düşünen insanın mekânı olsun; isterse modern insan için hayatın katılığını, yapaylığını, nesnellliğini, yoksulluğunu yumuşatan ve unutturan mekân olsun; meyhane meyhanedir.

Pek çok insan için iş çıkışı, akşam veya hafta sonu için bir nevi buluşma yeridir.³⁴ Zaman geçirme, dertleşme ve konuşma yeridir, tanışma ortamıdır. Yahya Kemal, Paris'te bulunan Quartier Latin'deki bir çok mekân sayesinde pek çok edebiyatçı ile tanışma imkanı bulmuştur. Buraya gelen insanlar arkadaş gruplarıyla hem alkol alırlar hem de muhtelif konular üzerine sohbet ederler. Tanpınar'ın zaman zaman dostlarıyla takıldığı, edebiyat toplantıları yaptığı, barla kulüp arası bir meyhane vardır.

Bazen de kaçış ve sığınma alanıdır. Bir kısım edebiyatçı için şehirdeki meyhane, bir unutuş ve kurtuluş mekânıdır. Dertlerin, kederlerin kısa süreliğine de olsa unutulduğu, tehir edildiği yerlerdir. Kalem sahibi olan kişi zaman zaman, bu mekân vasıtasıyla düş âlemine, hayal dünyasına dalarak, zamanın ve mekânın sınırları aşarak başka bir boyuta geçer. Sözcüklerde bulamadığı hazinelerin peşine düşer. Mekân onun ruh ve düşünce dünyasının genişlemesine yardımcı olur.

Edebiyat dünyasında rol alan birçok ehli kalem için pozitif bir değer taşıyan bu yerler, Yahya Kemal ve Abdülhak Şinasi Hisar gibiler için zaman zaman olumsuzluk ve anlamsızlık ifade edebilir. Metin Cengiz, meyhaneleri genellikle, dedikodu yapılan yerler olarak vasıflandırır:

“Bu tür olaylar (şairin adı etrafında üretilen mitoslar) ülkemizde ilk değil. Nitekim Nazım Hikmet'in de siyasi kişiliği, adını saran hâle, aşkları,

³⁴ Metin Altıok, sadece akşamları değil öğle vakti de alkol alan bir edebiyatçımızdır. Ankara'da Ekrem Koçak ile Tavukçu isimli meyhanede öğle arası rakısı içer (Altıok, 2015: 79). Bu mekânın müdavimleri arasında Günel Altıntaş, Ceyhan Atuf Kansu, Salah Birsell ve Cemal Süreya da vardır (Birsell, 1976: 94).

kadınları, şirinin önüne geçirilmiş, ajitasyon yükü fazla olan, ya da aşklarını anlatan şiirleriyle anılır olmuştur. Nazım'ı anlamak için kişiliğinin bilinmesi ve şiirlerini yorumlamak için kişiliğinin hesaba katılması ise ayrı bir sorun olmak gerekir. Bir başka örnek de Cemal Süreya olmuştur. Şiirleri yerine adının etrafında oluşturulan söylentiler konuşulmaktadır meyhanelerde... düşünmek, tartışmak düşünce üretmek yerine meyhanelerde işne batırmak da bir âdettir.” (Cengiz, 2011: 163).

Mehmet Akif Ersoy da aynen Yahya Kemal ve Abdülhak Şinasi Hisar örneğinde olduğu gibi bu mekânları olumsuz olarak değerlendirenlerdendir:

Teveccüh eyleyerek sonradan gelen babaya:

-Demek taşınmalı artık çoluk çocuk buraya

Ayol, nedir bu senin yaptığın? Utan azıcık

Anan da, ben de, yumurcakların da aç kaldık

Ne iş, ne güç, gece gündüz içip zıbar sâde

Sakin düşünme çocuklar acep ne yer evde?

...

Herif! Şu halime bak, merhametli ol azıcık

Bırak o zıkkımı, içtiklerin yeter artık (Ersoy,1984: 41).

Fakat Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Şinasi Hisar ve Mehmet Akif Ersoy'un aksine Orhan Veli Kanık, Cahit Sıtkı Tarancı, Behçet Necatigil ve özellikle 1940'lı yıllardan sonraki şairlerin şiirlerinde meyhane, çok sık görülmekle birlikte genellikle olumlu bir şekilde er alır.

Edebi metinlerde, meyhaneyi hatırlatan, ona gönderme yapan imgeler vardır. Edebiyatçılar genellikle meyhaneyi direkt olarak pek az ifade etmelerine rağmen, onu imge yoluyla insanın düşünce dünyasına getirmeyi daha çok tercih etmişlerdir. Birçok kalem sahibi, eserinin konusunu, bu mekânda gelen ilhamlar vasıtasıyla bulmuşlardır. Fakat bu esin aracılığıyla kaleme alınan eserlerin büyük bir kısmında, Ahmet Oktay'ın Birahane Longa şiirinde görüldüğü üzere, karamsarlık ve bedbin bir hava hâkimdir. Bu mekânlar somut yerler olmasına rağmen bu yerlerde kaleme alınan manzumelerin büyük kısmında soyut unsurlar daha da baskındır, daha ön

planda gelir. Bazı manzumelerde meyhane, yer bildiren, yer ifade eden bir mekân konumundayken, zaman zaman bir çağrışım aracı olarak da kullanmıştır.

Meyhane; kendi halinde yaşayan insanın, haber ve havadis aldığı, içindeki duygu ve hatırayı paylaştığı yerdir. Aynı zamanda bu mekân, çağımızın yalnız insanının yeni fikir üretirken zıt düşünce ile karşılaştığı, uç/sivri taraflarının törpülediği eleştiri ve yüzleşme platformudur.

İstisnai durumlara rağmen kahvehane, lokal gibi yerler muhafazakarlara; meyhane gibi mekânlar ise daha çok muhafazakar düşünceye sahip olmayanlara hitap ettiği düşünülebilir. Meyhaneler, birahane gibi bazı içkili mekânlara göre daha toplumsal bir görüntü arz ederler. Bu yerleri – Edebiyatçılar Birliği örneğinde olduğu gibi- sosyal bir ihtiyaç olarak kabul edenler, zaman içinde kendi mekânlarını oluştururlar. Burada toplanırlar, buluşurlar, eğlenirler, fikir alışverişinde bulunurlar. Karşısındaki veya yanındaki muhatabına, yeni kaleme aldığı eserinden bahseder. Masanın diğer tarafında oturan meslektaşından, bu karalamaları hakkında değerlendirme ve görüşlerini isteme nezaketinde de bulunur.

Bir kısım ehl-i kalem için bu türden mekânlar, her zaman veya zaman zaman ugradıkları diğer mekânlardan bir farkı olmayan sıradan yerler arasında yer alırlar. Bir çok edebiyatçı için geçerli olmasa da meyhanenin, edebiyat dünyamızda hem mekân hem de mekân ötesi bir yeri vardır.

Kaynakça

- AKAY H. (1998) Servet-i Fünûn Şiir Estetiği, Kitabevi Yayınları, İstanbul
AKSOY F. (2000) Kürdün Meyhanesi, Can Yayınları, İstanbul-
ALTINEL Ş. (2013). Soğuşa Açılan Kapı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
ALTIOK M. (2015). Şiirin İlk Atlası, Kırmızıkeci Yayınları, İstanbul-
ANDAY M. C. (1994). İmge Ormanları, Adam Yayıncılık, İstanbul
ANDI M. F. (2010) Güneşe Tutulan Ayna, Hat Yayınevi, İstanbul
AYHAN E. (1995) Aynalı Denemeler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
AYHAN E. (1993). Bir Şiirin Altın Çağı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
BACHELARD G. (1996). Mekânın Poetikası, [Çeviren: Aykut Derman], Kesit Yayınları, İstanbul
BEHRAMOĞLU A. (2007). Şiirin Dili Anadil, Evrensel Yayınları, İstanbul

- BEYATLI Y K. (2015). Edebiyata Dair, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul
- BİRSEL S. (1993). Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Nisan Yayınları, İstanbul
- BİRSEL S. (1976) Kuşları Örtünmek, Ada Yayınları, İstanbul
- BİRSEL S. (2009). Kahveler Kitabı, Sel Yayıncılık, İstanbul
- CAN A. (2012) Cumhuriyet Devri Şiir Poetikası, Kurgan Edebiyat, Ankara
- CANSEVER E. (2006). Bütün Şiirleri-II: Sonrası Kalır, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- CENGİZ M. (2011). Modernleşme ve Modern Türk Şiiri, Digraf Yayıncılık, İstanbul
- CUMALI N. (1981). Anılarla Yaprak Dergisi, Milliyet Sanat, N.35, s.12
- DEVELLİOĞLU F. (1996). Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara
- DEVİRİM Ş. (2000). Şakir Paşa Ailesi, Doğan Kitapçılık, İstanbul
- DİKERDEM M. (1981). Şerafettin, Anılarla Yaprak Dergisi, Milliyet Sanat, N:36, s.25
- DOĞAN H. Mehmet (2001). Şiir, Bugün, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- DOĞAN H. Mehmet, (2002). Şiir, Yüzyılın Türk Şiiri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- DOĞAN H. Mehmet (2008). Türk Şiirinden Son Okumalar, İkaros Yayınları, İstanbul
- DURBAŞ R. (2007). Rakı ile Edebiyat Muhabbeti, Heyemola Yayınları, İstanbul
- ELÇİ H. (2014). Orpheus'un Şarkısı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- ELGİN, Ahmet G. (2006). "Beyazıt'ta Bir Akademi: Marmara Kiraathanesi", Kitaplık, No:90, Ocak, s.93-95
- ER. T. (2009). Ergüvaniler, Destek Yayınevi, İstanbul
- ERDOĞAN B S. (1957). Bir Yağmur Başladı:Şiirler, Serdengeçti Yayınları, Ankara
- ERONAT C. Y. (1997). Tanpınar'dan Hasan Ali Yücel'e Mektuplar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- ERSOY Mehmet A. (1984). Safahat, [Mürettib: M. Ertuğrul Düzdağ], İnkılâp Yayınevi, İstanbul
- GÜÇLÜ S, (2008). "Düşman Kazanma Sanatını Bilen İnsan", Hece Dergisi, Mart, Yıl:2, No:135, s.49-56
- HIZLAN D (20014), Edebiyat Dönencesi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HIZLAN D, (2010). Edebiyatımıza Dipnotlar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HIZLAN D, (2010). Şiir Çilingiri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HİSAR A Ş, (2007). Kitaplar ve Muharrirler-II, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HİSAR Abdülhak Ş., (2009). Kitaplar ve Muharrirler-III, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- HOROZCU O R, (2010). Bütün Şiirleri-I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- İLERİ S, (2005). Kar Yağıyor Hayatıma, Doğan Kitap, İstanbul
- İPEKTEN H, (1996). Divan Edebiyatında Edebi Muhitler, Milli Eğitim basımevi, İstanbul
- İŞLİ, E N, (2014). Şevket Rado'ya Mektuplar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

- KANIK O V, (2007). Bütün Şiirleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- KARAKOÇ S, (2014). Edebiyat Yazıları-I, Diriliş Yayınları, İstanbul
- KIRAN A; KIRAN Z, (2011). Yazınsal Okuma Süreçleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- NACI F, (1997). Şiir Yazıları, İyi şeyler Yayıncılık, İstanbul
- NİYZİ M., (2011). Deliler ve Dâhiler, Ötügen Yayınları, İstanbul
- ORTAÇ Y Z. (1963). Portreler, Akbaba Yayınları, İstanbul
- ÖZGÜÇ A. (2003). Cahide-Peçete Kâğıdındaki Anılar, Uçan Süpürge Yayınları, İstanbul
- ÖZGÜL M. K, (2006). “Encümen-i Şu’arâ”, Türk Edebiyatı Tarihi (Genel Editör: Talat Sait Halman), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- ÖZLÜ D, (2014). Borges’in Kaplanları, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- SARAÇ, M. A.Y. (2000). “Tasavvuf Edebiyatına İçki Kavramına Giriş ve Yunus Emre Örneği”, İlmî Araştırmalar, S.10, s.135-154.
- SAZYEK, H, (1996). Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi, İş Bankası Yayınları, Ankara
- SÖKMEN C., (2017). Marmara Kiraathanesi, Kültür A.Ş, İstanbul
- TANER H., (2016). Ölürse Ten Ölür Canlar Ölesi Değil, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- TANPINAR A.H., (1992). Edebiyat Üzerine Makaleler, Dergâh Yayınları, İstanbul
- TANPINAR A. H, (2004). Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Dergâh Yayınları, İstanbul
- TARANCI C S, (2004). Otuz Beş Yaş, Can Yayınları, İstanbul
- TARANCI C S, (1946). Otuz Beş Yaş, Varlık Yayınları, İstanbul
- TOKGÖZ, A İ, (2012). Matbuat hatıralarım, İş Bankası Yayınları, İstanbul
- TÜRİNAY N, (2006). Büyük Şehrin Rüyası, Etkileşim Yayınları, İstanbul
- YAVUZ H, (2013). Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul